

O NEKIM SOCIOLINGVISTIČKIM ASPEKTIMA NASTAVE STRANIH JEZIKA

Zadatak je sociolingvistike da istražuje odnose jezičnih i društvenih struktura neke zajednice. Jedno od najvažnijih obilježja ljudskih zajednica je sposobnost komuniciranja između njihovih pripadnika služeći se pri tom raznim instrumentima. No, među njima samo je jedan sveobuhvatan i univerzalan — prirodni ljudski jezik. Složeni se procesi razmjene informacija ne moraju odvijati samo na jednom jeziku, štoviše u suvremenim društvenim zajednicama uključenim u svjetske civilizacijske tokove pravilo je da uz glavne jezike, nacionalne i narodnosne, u određenim situacijama ljudi upotrebljavaju i strane jezike. Način ulaženja nekog stranog jezika u vlastitu kulturu, funkcije koje u njoj ostvaruju kao paralelni i ograničeni sistem te posljedice koje izaziva u dominantnom jeziku zajednice, to jest materinjem jeziku njezinih pripadnika, mora dobiti odgovarajući tretman u sociolingvističkim istraživanjima, koja time postaju znanstvenom podlogom jezične i obrazovne politike.

U svom povijesnom razvoju čovjek kao društveno biće stvara kulturu kao što i kultura stvara njega — Čovjeka. Proizvodnja materijalnih i duhovnih dobara, a osobito civilizacije, najvažnije je obilježje ljudskih zajednica. U kulturu spadaju društveno stanje i nasljeđe, proizvodi zajednice i povijest događaja kroz koje je zajednica prošla kao i događaji kroz koje prolazi. No, preduvjet je bilo kakvih postignuća u širem smislu sposobnost komuniciranja, te je razvitak svake kulture neraskidivo vezan uz sposobnost zajednice da proizvodi svoj osnovni instrument komunikacije — jezik. Čovjek je rođen s darom govora, ali može se njime koristiti samo zahvaljujući tome što je zajednica proizvela jezik i što svoje pripadnike uči kako ga treba upotrebljavati. Ljudske zajednice raspolažu sposobnošću da preuzimaju i upotrebljavaju proizvode drugih, kako materijalne tako i proizvode duha, uključujući i jezik. U toj sposobnosti valja tražiti porijeklo i jezičnog posuđivanja i onoga što nas posebno zanima — širenja takozvanih svjetskih jezika kao posljedice određenih ekonomskih, političkih i kulturnih potreba. Inicijativa za učenje nekoga stranog jezika može biti i individualna i društvena. Naravno da je ova druga daleko značajnija, jer jasno spoznavanje potreba za ovladavanjem nekim stranim jezikom u danoj društvenoj situaciji vodi do političkih odluka o uvođenju tih jezika u školske planove i programe, što ima svoju pedagoško-didaktičku dimenziju.

Civilizirane zajednice ne mogu živjeti u izolaciji, nego su upućene na međusobnu razmjenu a time i međusobno komuniciranje. U njima se, dakle, stvara splet odnosa u koje ulaze svi jezici u društvenoj upotrebi a odražavaju se i u sferi društvene proizvodnje. Naravno da je organizirano učenje određenog jezika posljedica nekog stanja, ali isto tako jednom uvedeno i samo počinje utjecati na stvaranje tog stanja. Navedeni splet odnosa možemo nazvati i *sociolingvističkom realnošću* zajednice, a čine ju dominantni osnovni i u zajednici najmoćniji i jedini univerzalni instrument komunikacije — mate-

rinji jezik njezinih pripadnika, i strani jezici kao supsidijarni ili dopunski instrumenti kojima vlada ograničen broj ljudi radi zadovoljavanja samo nekih specifičnih društvenih i individualnih potreba.

Sociolingvističku realnost zajednice prikazat ćemo kao skup jezika koji se u njoj upotrebljavaju. Dominatni ćemo jezik označiti s A, a supsidijarne jezike malim slovom (b, c, d...). Međutim, sociolingvističku realnost zajednice ne čini skup svih jezika koji se u njoj više ili manje upotrebljavaju, nego međusobni odnosi tih jezika. Važno je uočiti da supsidijarni jezici (strani jezici) uspostavljaju odnos s dominantnim jezikom (materinjim), ali ne i međusobne odnose. To znači da se ostvaruje utjecaj dopunskih instrumenata komuniciranja na osnovni, pri čemu ne postoji ni teoretska ni praktična mogućnost da dominantni jezik utječe na bilo koji od supsidijarnih, kao ni mogućnost da se ostvari bilo kakav međusobni utjecaj ovih drugih unutar te konkretne sociolingvističke realnosti. Prema tome, najbolje ćemo je prikazati kao skup:

(A, A:b, A:c, A:d, ...)

U nas se u školama uče najčešće engleski, njemački, ruski i francuski. Znatan je broj ljudi ovladao tim jezicima, osobito prvim i drugim, te ih u određenim situacijama i upotrebljavaju. Time su već otvoreni putovi utjecaja navedenih jezika i mimo putova jezičnog posuđivanja kao posljedice kulturne difuzije razmjenom materijalnih dobara. Širenje engleskog nakon drugoga svjetskog rata manifestira se i potiskivanjem posuđenica iz latinskog importacijama iz engleskog. Engleski je *trend* ozbiljno ugrozio latinizam *tendenciju*. Prodor ove riječi po svoj prilici ide od stručne literature na engleskom preko naših ekonomista, koji se služe engleskim, u svakodnevnu upotrebu, osobito unutar nekih registara. No nemoguće je da engleski jezik utječe na recimo njemački, ili obratno, na temelju jezične prakse, dakle govorenja i pisanja, unutar sociolingvističke realnosti jezične zajednice hrvatskog ili srpskog. To jednostavno znači da u određenoj sociolingvističkoj realnosti može doći jedino do utjecaja supsidijarnih jezika na dominantni, a nikako obratno, i da nema međusobnih utjecaja između supsidijarnih koji bi mogli dovesti do promjena njihove strukture. (Eventualne pojave interferencije, kad se pojedinac koji znade dva strana jezika služi jednim od njih pri čemu prenosi neke elemente iz jednog u drugi, moguće su, ali ne mogu imati ni najmanjeg utjecaja na razvoj tog jezika.) Utjecaj hrvatskog ili srpskog jezika na engleski bio bi moguć jedino u okvirima sociolingvističke stvarnosti engleskog jezika pod uvjetom da je otvoren put utjecaja — na primjer da je uveden kao obavezni nastavni predmet u britanske škole. Ova jednosmjernost jezičnih utjecaja u konkretnoj društvenoj situaciji odražava se u raznim aktivnostima u kojima određenu ulogu ima poznavanje stranih jezika, pa prema tome i na planu materijalne i duhovne proizvodnje, što se ne bi smjelo gubiti iz vida pri jezičnom planiranju.

U jeziku ne bismo smjeli gledati samo instrument komunikacije, jer time i nehotice minimaliziramo njegovu ulogu u životu pojedinca. Sa stajališta zajednice jezik jest instrument komunikacije, te je u tome i sadržana njegova osnovna društvena funkcija, no za pojedinca uz tu mora obavljati još jednu, isto tako izuzetno važnu — funkciju instrumenta intelekta. Komunikacija je uvijek kolektivna aktivnost, jer u njoj po definicije mora doći do razmjene

informacija, u kojoj ne može učestvovati manje od dvoje sudionika. Obrada, pak, informacija je naprotiv uvijek i isključivo individualna, jer razmišljati o onome što je čuo, ili o onome što želi reći, može svatko samo sam za sebe. Materinji jezik obavlja obje ove funkcije — komunikativnu i intelektualnu.

Važno je pitanje što se zbiva kada pojedinac ovlada još jednim ili više jezika. Da li taj drugi jezik, ako je naučio još jedan strani jezik, također obavlja obje funkcije, isto kao i materinji? Iskustvo govori u prilog pretpostavke da kod većine onih koji uče strane jezike intelektualna funkcija dugo ostaje privilegijom materinjeg jezika. Štoviše za mnoge se materinji jezik u razdoblju komuniciranja stranim jezikom javlja u interpretativnoj funkciji. Primalac poruke na stranom jeziku pokušava informaciju, dakle ono što je iz poruke uspio semantički dešifrirati, interpretirati na materinjem jeziku, to jest informaciji na stranom jeziku pridružiti eho te iste funkcije na materinjem kao svojevrsnu potvrdu razumijevanja kompleksa značenja koji čini informaciju. Možemo pretpostaviti da u stadiju visokog stupnja ovladavanja stranim jezikom materinji gubi ovu dodatnu funkciju posrednika u razumijevanju, jer postaje suvišnom. Na temelju nekih psiholingvističkih istraživanja možemo pretpostaviti da u određenim okolnostima i strani jezik može preuzimati i intelektualnu funkciju kao svojevrsni alternativni instrument materinjem u slučajevima kada je pojedinac dobro ovladao stranim jezikom i kada je neka svoja iskustva stjecao isključivo na stranom jeziku. No, to nije predmet ovog saopćenja.

Obrazovni cilj nastave stranog jezika možemo opisati kao osposobljavanje učenika za komuniciranje na tom jeziku u okvirima određenim identificiranim društvenim i individualnim potrebama, koje moraju biti odražene i u nastavnom planu i programu i u primjeni prikladnih metoda rada.

Smisao je svakog komunikacijskog procesa *razumijevanje*. Razumijevanje možemo opisati kao uspostavljanje odnosa jednakosti između namijenjenih i interpretiranih značenja, dakle između onih koje je adresor (govornik ili pisac) u okvirima svojih jezičnih sposobnosti i iskustava uspio ugraditi u poruku a adresat (slušatelj ili čitatelj) dekodirati kao istovjetni skup značenja, odnosno istovjetnu informaciju. Poruka kao fizički oblikovan skup značenja u komunikacijskom kanalu prolazi kroz određene prepreke, parazitske fizičke šumove koji je u većoj ili manjoj mjeri deformiraju i tako adresatu otežavaju percepciju. U ovom nas razmatranju, međutim, to zanima manje od pitanja kako iz poruke adresat razumije informaciju, to jest kako u poruci otkriva značenja. Adresor sastavlja tekst izborom određenih sintaktičkih struktura i leksičkih jedinica, od kojih svaka za sebe i sve u međusobnom odnosu čine skup značenja koji u svojoj cjelini sadržava namijenjenu informaciju. Razumijevanje je shvaćanje razloga izbora baš takvih sintaktičkih struktura i njihovih značenja, i baš tih, a ne drugih leksičkih jedinica.

Ovakvo nas razmišljanje vodi k zaključku da je pitanje razumijevanja prijelomno za razvoj glotodidaktike. U njegovu razrješavanju nemoguće je mimoći problem interpretacije značenja proizvedenih u jednoj kulturi terminima druge kulture u toku komunikacijskog procesa u kojem adresat i adresor upotrebljavaju jezični materijal jezika koji je barem jednom od njih strani. Značenje možemo definirati i kao odnos koji jezični znak uspostavlja sa svijetom zajednice koja ga je proizvela proizvodeći svoju kulturu. U konkretnoj komunikativnoj aktivnosti ova značenja povezana s kontekstom konsti-

tuiraju smisao. Ta su značenja, dakle, kulturna, što će reći da su predodređena načinom na koji zajednica analizira svijet što je okružuje. U jezičnom sistemu djeluju značenjska polja unutar kojih se grana mreža leksičkih značenja i uspostavlja baza za sintaktička značenja. Odnosi između osnovnih značenjskih (semantičkih) jedinica na leksičkoj razini, leksema, određuju njihove vrijednosti u sistemu. Te se pak vrijednosti u materinjem i stranom jeziku razlikuju. To možemo ilustrirati jednostavnim primjerom: semantičkim poljem koje označava »osobu koja poučava u školama ili na fakultetima«. Tako na primjer vrijednost koju engleska riječ TEACHER uspostavlja s riječju PROFESSOR nije istovjetna onoj koju uspostavlja hrvatska ili srpska riječ UČITELJ s riječima NASTAVNIK i PROFESOR. U engleskom je PROFESSOR namijenjena označavanju nastavnika najvišeg ranga, dok sve ostale označava TEACHER. U nas UČITELJ pokriva značenje osoba koja poučava djecu u nižim razredima osnovne škole, a ima srednju stručnu spremu. Svi osim UČITELJA su NASTAVNICI, s time da prema kriteriju stručne spreme u osnovnim i srednjim školama razlikujemo NASTAVNIKE s višom stručnom spremom i PROFESORE s visokom. Na visokim i višim školama predaju nastavnici koje nazivamo PROFESORIMA (Radi pojednostavljivanja zanemarili smo moguće podjele na predavače, docente itd.) U engleskom se sistem zasniva na kriteriju podjele poslova prema složenosti razvrstanoj u samo dva stupnja. Mi smo u H/S analizi uzeli u obzir dva kriterija — podjelu posla i razinu stručne spreme. Odnose možemo prikazati i formulama:

$$E \{T[(T)+(P)]\}$$

$$H/S \{U, N [(N+P_1) + (P_2)]\}$$

Očito da se radi o problemu rekategorizacije primarnoga jezičnog iskustva učenika engleskog jezika, jer u interpretaciji mora posegnuti za instrumentarijem koji mu nudi materinji jezik. Odnosi između skupa E i H/S nisu izomorfni, što bi značilo da su svi odnosi između članova istovjetni, nego homomorfni, to jest između nekih članova skupa možemo otkriti iste ili slične odnose putem kojih možemo oslanjajući se na primarna iskustva uspostaviti most razumijevanja. Taj je most uporište stjecanja novog iskustva, to jest ovladavanja drugačijom analizom svijeta. Naše kvazimatematičke formule pokušaj su te drugačije analize. Prema formuli E svatko tko poučava u školi je TEACHER (T), a ako poučava u školi najvišeg ranga onda je i PROFESSOR (P). U formuli H/S svatko tko poučava u školi, a ima srednju stručnu spremu, je UČITELJ (U), odnosno ako ima višu spremu od srednje onda je NASTAVNIK (N), s tim da na osnovi različitih stupnjeva spreme možemo razlikovati između NASTAVNIKA (viša stručna sprema) i (srednjoškolskog) PROFESORA (P₁), te (sveučilišnog) PROFESORA (P₂). U E kriterij podjele semantičkog polja je tip škole u kojoj netko izvodi nastavu. Svaki je PROFESSOR i TEACHER, dok svaki TEACHER nije PROFESSOR. U H/S kombiniraju se dva kriterija — tipa škole i stupnja stručne spreme. Osnovna je podjela na UČITELJE I NASTAVNIKE. Svaki je PROFESOR istodobno i NASTAVNIK, ali svaki NASTAVNIK ne mora biti i PROFESOR. Ove su razlike kulturno uvjetovane i nose ideološka obilježja, jer odražavaju sistem društvenih vrijednosti.

Ova nam kratka analiza pokazuje i to da je usprkos razlikama između dva jezika moguće prevoditi s jednog jezika na drugi. No u prevedenom tekstu mora biti semantičkih odstupanja u odnosu na izvornik u onim dijelovima

gdje su razlike između uspoređenih jezika na semantičkom planu izraženije. Proces smo komunikacije definirali kao razmjenu informacija. No namijenjena i interpretirana informacija ne moraju uvijek biti i identične. Povremeni nesporazumi, krivo dešifrirane poruke i pokušaji govornika da pojašne tekst ponavljanjem sadržaja poruke, obično u nešto izmijenjenom tekstu, upozoravaju da problem razumijevanja postoji u svakoj situaciji, pa čak i onda kada su sve okolnosti izuzetno povoljne — fizički šumovi u kanalu su beznačajni jer oko sugovornika vlada tišina, a i semantički su šumovi minimalni jer vladaju gotovo istim značenjskim potencijalima, to jest podjednako vladaju jezikom na kojem se razgovara i poznaju temu razgovora. Razumijevanje možemo, prema tome, opisati i kao sposobnost vjerne interpretacije značenja sadržanih u informaciji. No, vratimo se našem primjeru.

TEACHER = UČITELJ
 „ = NASTAVNIK
 „ = PROFESOR (srednj.)
 PROFESSOR = PROFESOR (sveuč.)

Ako se u engleskom tekstu nađe riječ TEACHER, adresat kojemu je materinji jezik hrvatski ili srpski može je interpretirati na tri načina, od kojih najmanje jedan mora biti pogrešan. Ako je riječ o osobi koja poučava djecu prvih nekoliko godina školovanja onda se radi o UČITELJU, a ako radi sa starijom djecom i omladinom radi se o NASTAVNIKU ili PROFESORU. U svakom je slučaju moguće naći prijevodne ekvivalente, ali je teže sa semantičkim ekvivalentima. Engleski sistem obrazovanja nastavnika nije istovjetan našem, pa jednostavno nije moguće pri interpretaciji značenja uzeti sve konstituente na osnovi kojih bi se govornik u hrvatskom ili srpskom morao u danoj situaciji opredijeliti za izbor riječi UČITELJ ili NASTAVNIK, što je jasno iz naprijed provedene analize. Prema tome, ako se u komunikaciji upotrebljava jezik koji je jednome od sugovornika strani, onda odnosi pri kodiranju i dekodiranju nisu uvijek ravnopravni, jer svaki od njih može doći u situaciju da mora uzeti u obzir i njemu tuđa kulturna značenja, koja subjektivno doživljava kao semantičke šumove. No što je svaki pojedini od njih bolje ovladao stranim jezikom i unutar teme upoznao kulturne značajke zajednice čiji jezik upotrebljava, to mu je lakše razumjeti značenja i semantičke šumove smanjiti na minimum ili čak posve eliminirati. Ovo posljednje je jedan od ciljeva, ali vrlo teško dostižan.

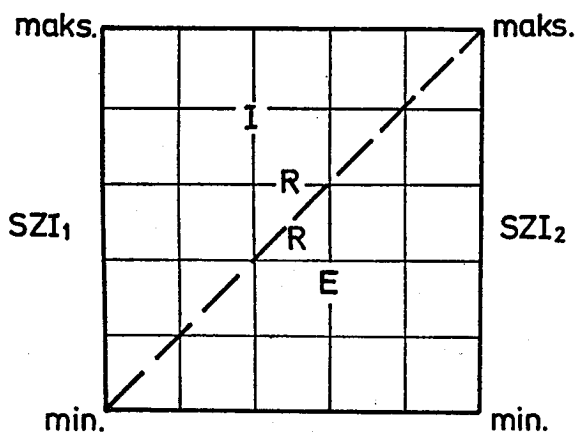
Pokušaj objašnjavanja kulturološkog problema u procesu usvajanja stranog jezika neminovno nas vodi k razmatranju odnosa jezika i ideologije, točnije odraza ideologije u jeziku. Ideologija je po definiciji sastavnica kulture, i to u odnosu na fiksno u kulturi kao što su prošla zbivanja i materijalni proizvodi, te proizvodi duha općenito, promjenjiva i na neki način određujuća jer uvijek iznova vrednuje nasljeđe i determinira odnos zajednice prema njemu. Naravno da ideološki faktor ne može u svim segmentima suprotstavljenih jezika djelovati na uspostavljanje različitosti, ili sličnosti, u istoj mjeri. Nešto što je još bilo obilježjem jedne kulture počinje se putem međunarodnih kontakata širiti, postaje svojinom drugih kultura a u jezicima otkrivamo posuđenice, neologizme, kalkove itd. Značenja mnogih imenica neće učenicima predstavljati nikakav problem tako dugo dok pokrivaju poznatu sferu pred-

meta ili aktivnosti. No čim se udalje od poznatog, to postaju. Ako se između značenjskih skupova ne mogu otkriti ni izomorfni ni homomorfni odnosi, nego samo heteromorfni, pa se ne može uspostaviti most razumijevanja bez posezanja za leksičkim materijalom rjevan semantičkog polja elementa koji pokušavamo objasniti, onda je jedino rješenje ekstenzivan opis. Na primjer nazivi nepoznatih jela, običaja, specifičnosti političke organizacije i slično zadaju teškoće u razumijevanju, što je lako testirati pokušajem prevođenja. Engleskom intelektualcu koji se nikad nije bavio suvremenim jugoslavenskim političkim sistemom SELF MANAGING COMMUNITY OF INTEREST (SAMOUPRAVNA INTERESNA ZAJEDNICA) predstavlja skup poznatih riječi u nepoznatoj i nerazumljivoj svezi. Da bi razumio o čemu se radi, nije dovoljno ponuditi mu prijevodni ekvivalent, nego opsežan opis namjene i organizacije institucije koju označava.

Pridjevi mogu nastavnika staviti pred suptilnije teškoće. Uzmimo za primjer TOUGH, koji je vrlo čest u američkom govoru i žurnalistici. Sudeći po rječnicima, postoje ekvivalenti, pa problema možda ne bi trebalo biti. No i bez dublje analize lako je utvrditi da njegova vrijednost u sistemu značenja engleskog, kao i sposobnosti kolociranja obilato nadmašuju te ekvivalente. U poznatom američkom tjedniku *Newsweek* teško je naći broj u kojemu ne nalazimo barem jedan naslov ili podnaslov koji sadrži tu riječ, a u tekstovima pogotovo. Tako u godištu 1981. možemo pročitati: »Reagan takes a tough stand against an illegal strike...«, »Reagan gathers his men to face hard, costly choices on weapons — and tough decisions on the Middle East«, »China gets tough with Taiwan«, »... Begin is more likely to be swayed with incentives than tough talk« itd. U američkom kompetitivnom društvu posebno značajnu ulogu imaju snaga, odlučnost, borbenost, nepopustljivost i slične karakteristike, što se odražava u sistemu društvenih vrijednosti i, naravno, jeziku. Riječ TOUGH izvrsno ilustrira ovaj sistem, osobito na planu konotacije, i na neki način obuhvaća u navedenim primjerima sve te vrijednosti i izmiče našoj interpretaciji na hrvatskom ili srpskom, a u prijevodima daje samo blijed i približan odraz izvornog značenja. Rječnik nam je od vrlo male pomoći. Prijevod jednog primjera ne rješava problem drugog, kao da je svaka analogija izgubljena. Ako u prvom primjeru možemo prevoditi s *čvrst, odlučan* ili *nepopustljiv*, u drugom nam nijedan od nabrojanih pridjeva ne dolazi u obzir. Za nas odluke mogu biti teške, pa možemo u drugom slučaju prevesti s *teškim odlukama u vezi s Bliskim istokom*, što je sa stanovišta hrvatskog ili srpskog dobro rečeno, ali zacijelo se semantički udaljava od izvornika. U oba slučaja semantičke sadržaje možemo opisati kao *moralnu snagu i spremnost subjekta da se odlučno uhvati u koštac s teškoćama*. Da li nam to značenje sadrže i prijevodi? Na osnovi ovog razmatranja možemo zaključiti da je pedagoški zadatak naučiti učenika kako otkrivati semantički potencijal određene strukture, a ne uvjeravati ga da postoji samo točan, ili netočan, prijevod, i to u skladu s nekim unaprijed utvrđenim rješenjem autoriteta, koji može biti nastavnikov ili prevodiočev, ukoliko je ta struktura negdje već prije prevedena. Uvjeren sam da je mnogo važnije ako učenik shvati da je prijevodni ekvivalent često samo mogući odraz teksta iz jednog jezika u drugom, koji čak ne mora biti ni optimalan i u kojemu nije uvijek moguće vjerno preslikati izvornu semantičku strukturu, stoga što je u njoj sadržana neka specifičnost kulture koja je proizvela jezik izvornika. Usvajanje stranog jezika predstavlja, dakle, ozbiljan intelektualni napor koji nadmašuje učenje povr-

šinskih struktura, to jest onoga što pripada izrazu, premda je i to potrebno, jer nužno mora shvatiti i dubinsku strukturu, to jest sadržaj.

U procesu komuniciranja važnu ulogu igra odnos iskustava sugovornika. Iskustvo jest po svojoj prirodi vanjezično, ali se u pravilu odražava u ukupnom jezičnom potencijalu pojedinca, koji obuhvaća sve jezike što zna. Kada adresor i adresat dijele isto iskustvo i raspoložu s podjednakim značenjskim potencijalima eksplikacija je sužena, a implikacija proširena. Što je veća razlika u iskustvima, to je značajnija uloga eksplikacije koja je sadržana u poruci. Informacija je pak kompleks eksplicitnih i implicitnih značenja izraženih jezičnim sredstvima u poruci i kontekstom, koji može biti govorni, situacijski ili kulturni. (U konkretnom govornom činu može djelovati jedan od pobrojanih konteksta ili njihova kombinacija.) Razumijevanje možemo shvatiti i kao rezultantu eksplikacije i implikacije u procesu komuniciranja. Opisane odnose možemo prikazati i slikovito kvadratom u kojemu okomite stranice predstavljaju skalu zajedničkog iskustva (SZI), dijagonala koja dijeli kvadrat razumijevanje (R), trokut iznad dijagonale implikaciju (I) i trokut ispod dijagonale eksplikaciju (E). Informaciju nam predočava dužina koja spaja paralelne točke na stranicama SZI_1 i SZI_2 . Dužinu dijeli dijagonala na dva dijela, osim u najnižoj i najvišoj točki, te nam razmak od lijeve stranice do sjecišta s dijagonalom prikazuje udio implikacije u činu komunikacije a razmak od sjecišta do desne stranice eksplikacije. Minimalna vrijednost SZI je dolje, a maksimalna gore.

Kako su iskustva naših učenika određena vlastitim kulturnim okruženjem, koje se razlikuje od onoga izvornih govornika stranog jezika koji uče, moramo ih osposobiti za ekspliciranje, ili drugim riječima za ugrađivanje u poruku znatno više informacija no što bi to u istoj ili sličnoj situaciji morali učiniti izvorni govornici. Takvo stanje stvari mora, naravno, pratiti i odgovarajuća strategija poučavanja stranog jezika. Zadatak nastavnika nije da uči učenika kako da u komunikaciji na stranom jeziku imitira izvornog govornika, nego kako da optimalno koristi dodatni instrument komunikacije u ulozi neizvornog govornika, dakle onoga koji ne prikriva, nego ispoljava svoj kul-

turni (to znači i nacionalni) identitet. Posve je jasno da komunikacijsku situaciju između izvornih govornika prikazuje gornji dio našeg kvadrata, a kad je najmanje jedan od njih neizvorni govornik raste tendencija pomicanja prema donjim dijelovima. (Ove odnose ne možemo apsolutizirati, jer je nužno analizirati svaku pojedinačnu komunikacijsku situaciju. U nekim slučajevima neizvorni govornik može s izvornim govornikom dijeliti viši stupanj zajedničkog iskustva negoli izvorni s nekim drugim izvornim govornikom. No to se odnosi na školsku situaciju.) Kod ekstremnih vrijednosti ako su minimalne onda nema razumijevanja ni uz najopširniju eksplikaciju (i R je nula ako je SZI nula), odnosno ako su maksimalne, onda je razumijevanje moguće i bez ikakve eksplikacije, što znači da je verbalna poruka suvišna te da i neki signal, recimo znak glavom, omogućava razumijevanje. No tu jezik više ne igra nikakvu ulogu.

ON SOME SOCIOLINGUISTIC ASPECTS OF FOREIGN LANGUAGE TEACHING

Summary

Civilized societies do not exist in isolation. They exchange their material products, as well as the products of human mind, and in doing so they have to communicate. Introduction of a foreign language into a community triggers off a series of changes in the network of sociolinguistic reality of the community. The only universal instrument of communication — the dominant language or the mother tongue of all the members of the community can be influenced by the subsidiary instruments of communication — foreign languages, although they are used by only a limited number of people for some special purposes. On the other hand the dominant language can never cause changes in those foreign languages that would be based on the communication practice in the community in question. What are the consequences of such state of affairs, especially for FLT, is discussed in this paper.